

KKTC EKONOMİSİNİN LOKOMOTİF SEKTÖRÜ TURİZMDİR..

KKTC turizm sektörünün kuvvetli ve zayıf yönlerinin değerlendirilmesi

DR.MEHMET ALTINAY
DR.HASAN ALİ BİÇAK

1. Giriş

Günümüzde birçok ülke, özellikle yeni iş alanları açarak, millî geliri arttırmak, döviz kazanmak ve yeni imkânlar yaratmak için uluslararası turizme ilgi göstermekte ve turizmin nimetlerinden yararlanabilmek için bu sektörü teşvik etmekte ve çeşitli araçlarla desteklemektedirler. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) sınırlı doğal kaynakları ve küçük iç pazarı ile tipik bir ada ekonomisi özelliklerini taşımaktadır. İklimi, doğal güzellikleri ve halkının konukseverliği turizm sektörünün öncelikli sektör olarak belirlenmesinde önemli etkenlerdir.

Bu çalışmada (KKTC) ekonomisinin kalkınmasında önemli görevler üstlenen turizm sektörünün rekabet gücü önde gelen rakipleri ile karşılaştırılarak belirlenmeye çalışılacaktır. Çalışmanın diğer

bir amacı ise, KKTC turizm sektörünün rekabeti etkileyen faktörlerde zayıf ve kuvvetli yönlerini ortaya çıkarmaktır.

KKTC turizm sektörünün ekonomi içerisindeki yeri müteakip bölümde belirlendikten sonra, çalışmaya esas teşkil eden anket çalışması ve kullanılan yöntemle ilgili kısa bilgi verilecektir. Elde edilen sonuçların analizi ise son bölümde yapılacaktır.

2. K.K.T.C. turizm sektörü

KKTC ekonomisinde sektörlerin gayri safi millî hasılaya (GSMH) katkıları incelendiğinde turizm sektörünün payı 1991, 1992 ve 1993 yıllarında % 3.8, % 4.8 ve % 5.6 olarak artış göstermiştir (Tablo 1). Ancak belirtilen rakam ve oranlar otelcilik ve lokantacılık kesimlerini kap-

TABLO 1 : KKTC TURİZM SEKTÖRÜNÜN EKONOMİDEKİ YERİ
(CARİ FİYATLARLA, MİLYAR TL.)

Sektörler	1991	%	1992	%	1993	%
1. Tarım	188.0	8.2	410.2	10.2	734.8	10.5
2. Sanayi	305.5	13.4	511.2	12.7	750.9	10.8
3. İnşaat	159.6	7.0	313.8	7.8	442.9	6.4
4. Ulaştırma	190.5	8.4	363.1	8.9	588.2	8.5
5. Otel ve Lokanta	87.3	3.8	195.2	4.8	385.5	5.6
6. Kamu	435.1	19.1	750.7	18.7	1280.0	18.4
7. Diğer	907.7	40.1	1493.5	36.9	2758.9	39.8
GSMH	2273.7	100.0	4037.7	100.0	6941.2	100.0

ABSTRACT

The purpose of this study is to investigate the competitiveness of the tourism sector of the Turkish Republic of North Cyprus (TRNC) against its main rivals of Turkey's and South Cyprus' tourism sectors. Findings are based on the opinions of the experts and the top executives in the sector. The survey carried out also identified the strength and weakness of the TRNC tourism sector. The study is concluded with stressing the need for further detailed investigation on how to keep up the strength and how to cure weaknesses of the TRNC tourism sector in this highly competitive environment.

Mehmet Altınay (Ph.D.) - Hasan Ali Bıçak (Ph.D.), East Mediterrean University, Magosa, Turkish Republic of North Cyprus.

Dr. Mehmet Altınay, Doğu Akdeniz Üniversitesi Turizm ve Otelcilik Yüksekokulu müdürüdür.

Dr. Hasan Ali Bıçak, aynı üniversitede Ekonomi Bölümü başkanıdır.

TABLO 2 : KKTC TURİZM SEKTÖRÜNÜN ÖDEMELER DENGESİNE KATKISI
(MİLYON A.B.D. DOLARI)

Yıllar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Açığı	İhracat İthalat Oranı	Net Turizm Gelirleri	N. Turizm Gelirlerinin İhracat Oranı
1992	52.5	301.1	248.6	%17.4	153.6	2.9
1993	54.6	371.4	316.8	%14.7	175.1	3.2
1994	55.0	332.2	277.2	%16.6	189.6	3.4

amaktadır. Oysa turizm, hizmetler demetinden oluşmakta ve millî gelir yapısında çarpan mekanizması sebebiyle geniş bir gelir etkisi yapmaktadır. Turistlerin konaklama ve yeme-içme, ulaştırma, alışveriş, eğlence gibi çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yaptıkları harcamalar, turistik mal ve hizmet üretimini de arttırmakta ve millî gelir üzerindeki olumlu etkiler yaratmaktadır.

KKTC'nin yıllar boyu açık veren dış ticareti ve döviz darboğazı göz önüne alındığında turizm sektörü çeşitli yönlerden yararlı olabilmekte ve istikbal vaatlemektedir. İhracatın son üç yılda ithalatı karşısıyla % 17.4, % 14.7 ve % 16.6 gibi çok düşük oranlarda karşılmasına karşın, net turizm gelirleri ihracat gelirlerini söz konusu yıllarda 2.9, 3.2 ve 3.4 katında katlamıştır (Tablo 2).

Yatak kapasitesi giderek artan ve 1993 yılında 7462'ye ulaşan KKTC'ne gelen turistleri milliyetlerine göre incelediğimizde yaklaşık % 80'in TC uyruk-

lu olduğu görülmektedir. TC uyruklu turistlerin Kıbrıs'ta ortalama 4-5 gün kalmalarına rağmen, turizm gelirine doğrudan olmasa bile büyük katkıları olmaktadır. Görünmez ihracatın en önemli kaynağı olan turizm, bir ülkenin mal ve hizmetlerini tüketicinin ülkesine kadar göndermek zorunluluğu bulunmamaktadır. Türk turistler baval turizminin önemli oranını oluşturmaktadır.

Döviz kazandıran ve ortalama KKTC'de 8-9 gün kalan yabancı turist sayısı ve oranı giderek artış göstermesine rağmen henüz istenilen boyutlara ulaşmamıştır. Yabancı turist sayısı 1993'te 77,943 olarak belirlenmiş ve toplam turistin % 21.1'ini oluşturmuştur.

Son üç yılda KKTC turizm sektöründe kapasite kullanımının giderek arttığını ve 1993 yılında % 36.3'e ulaştığını görmekteyiz. Buna paralel olarak da istihdam otelcilik ve lokantacılıkta artmış ve 1993 yılında 2229 kişi ile toplam istihdamın % 2.9'unu oluşturmuştur. Daha

TABLO 3 a : KKTC TURİZM SEKTÖRÜ İLE İLGİLİ GÖSTERGELER
(İSTİHDAM, GELEN TURİST SAYISI)

Yıllar	İstihdam			KKTC'ye Gelen Turist Sayısı				
	Turizm	%	Toplam	TC	%	Diğer	%	Toplam
1991	1770	1.1	71941	179379	81.4	40858	18.6	220237
1992	2301	3.1	74037	210178	78.5	57440	21.5	267618
1993	2229	2.9	75016	281370	76.2	77943	21.1	369313

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) sınırlı doğal kaynakları ve küçük iç pazarı ile tipik bir ada ekonomisi özelliklerini taşımaktadır. İklimi, doğal güzellikleri ve halkın konukseverliği turizm sektörünün öncelikli sektör olarak belirlenmesinde önemli etkenlerdir.

**TABLO 3 b : KKTC TURİZM SEKTÖRÜ İLE İLGİLİ GÖSTERGELER
(YATAK SAYISI, ORTALAMA GECELEME VE KAPASİTE KULLANIMI)**

Dönem	Yatak Sayısı				Ortalama Geceleme		Kapasite Kullanımı
	Yıllar	Otel	Apt.	Pans.	Toplam	TC	
1991	3542	2470	621	6633	4.08	7.92	22.7
1992	3814	2816	457	7087	4.61	8.37	31.2
1993	4139	2878	445	7462	4.65	8.84	36.3

önce de belirtildiği gibi turizm sektörünün birçok iş alanı ile ilişkili olması nedeniyle otürü doğrudan, dolaylı ve uyarılmış istihdam yaratma etkileri de dikkate alındığında bu payın çok daha fazla olduğu söylenebilir.

3. Alan çalışması ve yöntem

Rekabet gücünün ölçülmesi ile ilgili yapılan çalışmaları iki sınıfta toplamak mümkündür. Bunlardan birincisi daha çok subjektif yargılara dayanan ve anket çalışması içeren araştırmalardır. Bu amaçla, ilgili sahada uzman kişiler ve işletmelerin en üst düzey yetkililerinin ilgili sektörün rekabet gücü konusundaki görüşleri sorulmakta ve yanıtları değerlendirilmektedir. İkinci grup araştırmalar ise rakamsal verilerle çeşitli hesap yöntemlerini kullanarak sektörlerin karşılaştırmaları üstünlüklerini ortaya koyan çalışmalardır. Sözü edilen yöntemin kullanılarak rekabet gücünün ölçülmesi ile ilgili Türkiye'de yapılan çalışmaların bir analizi Doç. Dr. Lerzan Özkale tarafından yapılmıştır.

Bu çalışma KKTC turizm sektörünün rekabet gücünü ölçerken, turizm sektörü ile ilgili çeşitli kesimlerden uzman kişilerin görüşleri de bir anket çalışması sonucunda alınmıştır. Onlardan rekabeti belirleyen faktörlerin belirlenmesi, bu faktörlerin önemi (ağırlığı) ve KKTC turizm sektörünün bu faktörler

açısından rekabet gücünün bir değerlendirilmesi istenmiştir.

Seyahat acenteleri, ulaşım, konaklama ve kamu sektörlerinin üst düzey yöneticileri ile yapılan görüşmeler sonucunda turizm sektöründe rekabeti belirleyen faktörler aşağıda verilen yedi başlıkta toplanmıştır.

1. Yönetim ve organizasyon
2. Hizmet kalitesi
3. Otel fiyatları
4. Ulaşım fiyatları
5. Ulaşım imkânı
6. Tanıtım
7. Doğa, tarihi eser, kültür

İlk aşamada her kesimin üst düzey yöneticilerinden yukarıda ifade verilen faktörlerin gücünü belirlemekdeki önemi (ağırlığı) sorulmuş ve 10 puan üzerinden bir değerlendirme yapmaları istenmiştir. KKTC turizm sektörünün önde gelen rakipleri, Türkiye ve Güney Kıbrıs turizm sektörleri ile rekabet gücünü belirleyen faktörlerde ayrı ayrı karşılaştırılması ve 10 puan üzerinden performans değerlendirilmesi ile anket çalışması tamamlanmıştır. Rekabet gücünün belirlenmesinde her faktör için yapılan puanlamanın ağırlıklı ortalaması alınmıştır. Elde edilen rakamlar, Kuzey Kıbrıs turizm sektörünün Türkiye ve Güney Kıbrıs turizm sektörleri karşısındaki rekabet gücünü göstermektedir.

Son üç yılda KKTC turizm sektöründe kapasite kullanımını giderek arttırdığımız ve 1993 yılında % 36.3'e ulaştığımız görmekteyiz. Buna paralel olarak da istihdam otelcilik ve lokantacılıkta artmış ve 1993 yılında 2228 kişi ile toplam istihdamın % 2.9'unu oluşturmuştur.

TABLO 4 : REKABETİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN AĞIRLIKLARI

Kriterler	Seyahat Acenteleri	Ulaşım Sektörü	Kon. Sektörü	Kamu Sektörü	Ortalama
1. Yön.ve Organizasyon	8.1	8.0	7.9	8.0	8.0
2. Kon. Hizmet Kalitesi	9.0	8.3	8.7	7.8	8.5
3. Otel Fiyatları	9.1	9.0	8.6	7.3	8.6
4. Ulaşımın Önemi	8.4	10.0	8.0	8.3	8.6
5. Ulaşım İmkânı	8.5	8.6	8.6	7.3	8.2
6. Tanıtım	8.3	8.3	8.4	8.6	8.4
7. Doğa, Tarihi Eser, Kültür	8.5	8.3	8.5	7.6	8.2

4. Çalışmanın sonuçları

İlk aşama anket çalışmasında rekabeti etkileyen faktörlerin önemi ile ilgili, seyahat acenteleri, ulaşım, konaklama ve kamu sektörü üst düzey yöneticilerinin değerlendirilmeleri Tablo 4'te verilmiştir. Elde edilen bilgiler incelendiğinde ilgili kesimlerin üst düzey yöneticilerinin rekabeti etkileyen faktörlere verdikleri önem pek farklılık göstermemiştir. Bunun yanında rekabeti etkileyen 7

faktör kendi aralarında karşılaştırıldığına da önem (ağırlık) yönünden diğerlerinden pek fazla ayrılan olmamıştır. Rekabeti etkileyen faktörlerin önemi 8.0 ile 8.6 arasında değişerek çok az bir farklılık göstermiştir. Ulaşım faktörü az da olsa diğer faktörlerden daha önemli görülmüştür.

KKTC turizm sektörünün Türkiye ve Güney Kıbrıs turizm sektörleri ile performans yönünden karşılaştırılarak reka-

TABLO 5 : TURİZM SEKTÖRÜNÜN TÜRKİYE VE GÜNEY KIBRIS TURİZM SEKTÖRLERİ İLE PERFORMANS KARŞILAŞTIRMASI

Kriterler	Sey. Acenteleri		Ulaşım		Kon. Sektörü		Kamu Sektörü		Ortalama	
	GK.	TC.	GK.	TC	GK	TC	GK	TC	GK	TC
1. Yönetim	3.1	2.6	4.0	4.3	3.1	4.0	2.0	3.0	3.0	4.0
2. Kon.Hizmetleri	2.1	2.1	3.0	4.1	3.5	2.7	1.3	1.6	2.5	2.6
3. Otel Fiyatları	7.2	6.6	8.3	5.6	7.4	6.5	6.3	5.6	7.3	6.0
4. Ulaşımın Önemi	2.4	2.5	3.3	4.3	2.6	2.5	1.6	2.6	2.5	2.7
5. Ulaşım İmkânları	2.4	2.0	2.6	2.6	2.6	2.5	1.8	2.1	2.3	2.3
6. Tanıtım	2.1	2.2	3.0	3.3	2.6	2.5	2.0	3.1	2.4	2.7
7. Doğa	7.8	6.2	6.0	6.0	7.6	5.1	7.6	6.0	7.1	5.8

KKTC turizm sektörü fiyatları ve doğa, tarihi eser ve kültür yönünden Türkiye ve Güney Kıbrıs turizm sektörleri karşısında avantajlı olmasına karşın, rekabeti etkileyen diğer faktörlerdeki zayıf konumu, onu genel rekabet gücünün her iki rakip turizm sektörleri karşısında çok zayıf kılmıştır.

bet gücünü etkileyen faktörler açısından ilgili sektör üst düzey yöneticilerinin ayrı ayrı değerlendirmeleri Tablo 5'de verilmiştir.

KKTC turizm sektörünün performans değerlendirmelerinde de, ağırlıkların belirlenmesinde olduğu gibi, ilgili sektör üst düzey yöneticileri arasında bir farklılık gözlenmiştir. Rekabet gücünü etkileyen faktörlerde ilgili kesim üst düzey yöneticilerinin değerlendirmelerinin ortalamaları alınıp incelendiğinde, KKTC turizm sektörünün sadece iki faktörde rakiplerine göre üstün olduğu görülmüştür. Bu faktörler şunlardır:

1. Otel fiyatları (7.3 ve 6.0),
2. Doğa, tarih, kültür (7.1 ve 5.8).

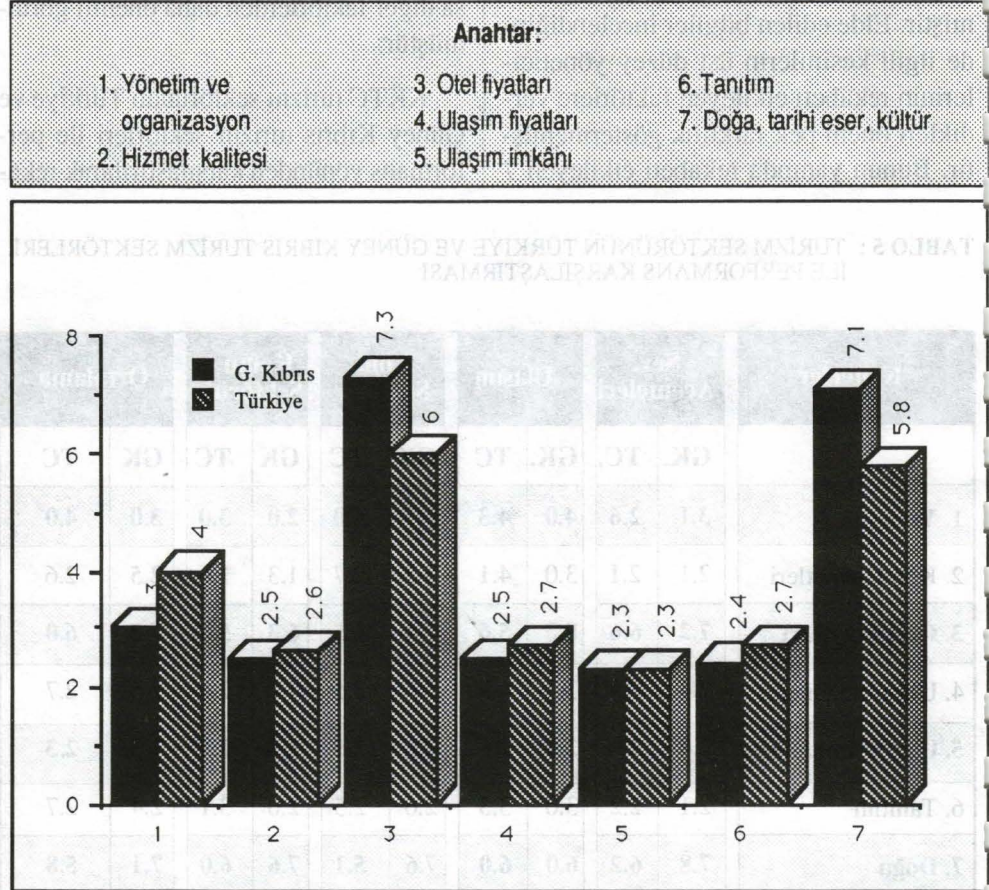
Diğer faktörlerde ise KKTC turizm sektörü gerek Türkiye gerekse Güney Kıbrıs

nis turizm sektörleri karşısında çok gerilerde kalmıştır. Bu faktörler şunlardır:

1. Yönetim ve organizasyon (3.0 ve 4.0),
2. Konaklama hizmetleri kalitesi (2.5 ve 2.6),
3. Ulaşımın önemi (2.5 ve 2.7),
4. Ulaşım imkânları (2.3 ve 2.3),
5. Tanıtım (2.3 ve 2.7).

KKTC turizm sektörünün Türkiye ve Güney Kıbrıs turizm sektörleri ile genel rekabet gücünün belirlenmesi ile ilgili hesaplama Tablo 6'da verilmiştir. KKTC turizm sektörüne rekabet gücünü belirleyen faktörlerle ilgili verilen puanların ağırlıklı ortalamaları alınmış ile Türkiye ve Güney Kıbrıs turizm sektörü karşısındaki genel rekabet gücü belirlenmiştir. Buna göre KKTC turizm sektörü

ŞEKİL 1 : KKTC TURİZM SEKTÖRÜNÜN TÜRKİYE VE GÜNEY KIBRIS TURİZM SEKTÖR İLE PERFORMANS KARŞILAŞTIRMASI

KKTC turizm sektörünün kuvvetli ve zayıf yönlerinin belirlenmesinden sonra bu aşamada detaylı bir araştırma ile zayıf yönlerin giderilmesi ve kuvvetli yönlerin idame ettirilmesi için alınması gereken tedbirlerin saptanması gereklidir.

TABLO 6 : KKTC TURİZM SEKTÖRÜNÜN TÜRKİYE VE GÜNEY KIBRIS KARŞISINDAKİ REKABET GÜCÜNÜN HESAPLANMASI

Kriterler	Kriterlerin Ağırlığı (w)	G. Kıbrıs Puan (P1)	Türkiye Puan (P2)	G. Kıbrıs (W, P1)	Türkiye (W, P2)
Yönetim ve Organiz.	8.0	3.0	4.0	24.0	32.0
Konak. Hizmetleri	8.5	2.5	2.6	21.3	22.1
Otel Fiyatları	8.5	7.3	6.0	62.1	51.0
Ulaşımın Önemi	8.6	2.5	2.7	21.5	23.2
Ulaşım İmkânları	8.2	2.3	2.3	18.7	18.7
Tanıtım	8.4	2.4	2.7	20.2	22.7
Doğa, tarih, kültür	8.2	7.1	5.8	52.2	47.6
Toplam	58.4	27.1	26.1	220.0	217.3
Rekabet Gücü	—	3.9	3.7	3.8	3.7

nün Güney Kıbrıs turizm sektörü karşısındaki rekabet gücü 3.8 olarak belirlenirken, Türkiye turizm sektörü karşısında 3.7 puan olmuştur. Faktörler arasındaki önem (ağırlıkların) farklı olmaları nedeni ile, ağırlıksız olarak hesaplanan genel rekabet gücü rakamlarında Türkiye ile karşılaştırmada bir fark olmamış, ancak Güney Kıbrıs ile karşılaştırmada 0.1'lik bir fark görülmüştür.

Sonuç

Sonuçta KKTC turizm sektörü fiyatları ve doğa, tarihi eser ve kültür yönünden Türkiye ve Güney Kıbrıs turizm sektörleri karşısında avantajlı olmasına karşın, rekabeti etkileyen diğer faktörlerdeki zayıf konumu, onu genel rekabet gücünün her iki rakip turizm sektörleri karşısında çok zayıf kılmıştır.

KKTC turizm sektörünün kuvvetli ve zayıf yönlerinin belirlenmesinden sonra bu aşamada detaylı bir araştırma ile zayıf yönlerin giderilmesi ve kuvvetli yönlerin idame ettirilmesi için alınması gereken tedbirlerin saptanması ge-

reklidir. Bu tedbirlerin uygulanması ile KKTC turizm sektörünün Türkiye ve Güney Kıbrıs turizm sektörleri karşısındaki rekabet gücü ve dolayısıyla KKTC ekonomisine katkısı artacaktır. □

Kaynakça

Devlet Planlama Örgütü, **KKTC 1994 Yılı Programı**, Devlet Matbaası, Lefkoşe, Kuzey Kıbrıs, 1993.

MARTIN, J., **History and Development of Tourism in TRNC**, Political, Social and Economic Development of Northern Cyprus (Editör C.H. Dodd), Eothen Press, Huntindon, 1993.

ORAL, M ve A. REISMAN, **Measuring Industrial Competitiveness**, *Industrial Marketing Management*, vol. 17, ss. 263-272.

ÖZKALE, L., "Türk Sanayinin AT Karşısındaki Rekabet Gücünü Belirlemeye Yönelik Çalışmaların Değerlendirilmesi ve Öneriler", TMMOB Makine Mühendisleri Odası'nın Hazırladığı 1991 Sanayi Kongresi Bildiriler Kitabı, Ankara, 1991.

PRESCOTT, J.E. ve J.H. GRANT, "A Manager's Guide For Evaluating Competitive Analysis Techniques", *A Manager's Guide*, vol. 18, ss. 10-22.

State Planning Organization, TRNC Prime Ministry, **Economic Development in the Turkish Republic Northern Cyprus**, State Printing Office, Nicosia, North Cyprus, 1993.

KKTC turizm sektörünün performans değerlendirmelerinde de, ağırlıkların belirlenmesinde olduğu gibi, ilgili sektör üst düzey yöneticileri arasında bir farklılık gözlenmiştir.